

YHDENVERTAINEN JA ESTEETÖN HYVINVOINTIALUE

Invalidiliiton näkemyksiä hyvinvointialuestrategiaan

Suomessa voimassa oleva YK:n vammaisyleissopimus on osa velvoittavaa lainsäädäntöämme. Sopimuksen läpileikkaavina ja päätöksentekoa myös hyvinvointialueilla ohjaavina teemoina ovat esteettömyys, yhdenvertaisuus ja vammaisten ihmisten osallisuus.

ESTEETTÖMÄT JA SAAVUTETTAVAT PALVELUT TURVATTAVA

Vammaiselle ihmiselle esteettömyys merkitsee muun muassa fyysisen ympäristön, tilojen ja palveluiden saavutettavuutta sekä palveluiden ja tuotteiden helppokäyttöisyyttä.

Vammaiset ihmiset kuten kaikki muutkin alueen asukkaat voivat tarvita monenlaisia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita. Siksi niiden kaikkien esteettömyys ja saavutettavuus on varmistettava. Usein keskeisimpiä vammaisten ihmisten arkea tukevia palveluita ovat vammaispalvelut, kuntoutus ja apuvälinepalvelut. Näistä esimerkiksi yksilöllisesti valitut liikkumisen apuvälineet ovat monelle tärkeitä. Terveystenhuollon palveluissa puolestaan tulee varmistaa, että esimerkiksi tutkimus- ja hoitolaitteet ovat esteettömiä.

Kaikissa julkisissa tiloissa ja liikkuvissa palveluissa on huolehdittava esteettömyyden ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta. Vammaiset henkilöt voivat olla myös hyvinvointialueen työntekijöitä, palveluntuottajia tai päätöksentekijöitä, eivät siis vain palvelunkäyttäjiä, mikä on hyvä huomioida myös rekrytointi- ja päätöksentekoprosesseissa.

Kaikkia hyvinvointia ja terveyttä edistäviä palveluita on järjestettävä ja tarjottava yhdenvertaisesti ja esteettömästi vammaisille ihmisille. Hyvinvointialueen tulee tehdä kuntien ja alueen järjestöjen kanssa tiivistä yhteistyötä vammaisten ihmisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi.

PALVELUT TOTEUTETTAVA TARPEENMUKAISESTI JA OIKEA-AIKAISESTI EIJINÄ PALVELUKETJUINA

Vammaiset ihmiset ovat usein pitkäaikaisesti, osa jopa elämänmittaisesti riippuvaisia palvelujärjestelmästä ja viranomaispäätöksistä. Tämän vuoksi he ovat kansalaisina myös erityisen haavoittuvassa asemassa ja riippuvaisia palvelujärjestelmän toimivuudesta.

Sosiaali- ja terveydenhuollon tulee tehdä tiivistä yhteistyötä toimivien palvelukokonaisuuksien varmistamiseksi. Monialaisella yhteistyöllä ja sen kehittämisellä palveluiden päällekkäinen tarjoaminen vähenee ja työnjako eri ammattilaisten välillä selkeytyy. Toimiva palveluprosessi sosiaali- ja terveydenhuollon välillä sisältää tapoja monialaisen tuen tarpeessa olevien ihmisten tunnistamiseen, palvelutarpeen arviointiin ja yhteistyön toteuttamiseen myös perustason sosiaali- ja terveysten palveluissa.

Vammaisen henkilön osallisuus palveluprosessissa tulee toteutua. Jokaisen on saatava yksilölliset, tarpeensa mukaiset ja oikeat palvelut oikea-aikaisesti. Palveluiden sisältö, määrä ja laatu sekä tuottamistapa muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden, jonka kaikkien osa-alueiden on toteuduttava asiakkaan toiveiden, tarpeiden ja edun mukaisesti. Palvelujen on toteuduttava mahdollisesta palvelujen kilpailutuksesta huolimatta.

Vammaisille ihmisille kuuluvaan itsemääräämisoikeuteen sisältyy vapaus tehdä omat valintansa. Palvelujen järjestäjän on huolehdittava siitä, että asiakkaan etu, itsemääräämisoikeus ja osallisuus toteutuvat yhdenvertaisesti palveluissa niiden tuottajasta tai toteuttamistavasta riippumatta. Esimerkiksi lähipalveluiden säilyttäminen on vammaisille ihmisille tärkeää. Lisäksi esimerkiksi asumis-ten palveluja

järjestettäessä tulee ottaa huomioon yleiset asumisen vaatimukset ja asukkaiden perusoikeudet, kuten oikeus valita asuinmuotonsa.

Hyvinvointialueen strategioissa tulee asettaa selkeät edellytykset ja vaatimukset sille, että esteettömyys toteutuu koko palveluprosessissa, aina tuottajatasolta palvelutuotantoon ja tämän tulee näkyä myös kilpailuskriteereissä.

Palvelujen laatua on voitava arvioida yhteistyössä esimerkiksi toiminnan auditoinnin, asiakaspalautteen ja -kyselyjen sekä asiakasraatien näkemysten perusteella. Palautejärjestelmät tulee toteuttaa siten, että kaikilla eri tavoin vammaisilla asiakkaila on tosiasiallinen mahdollisuus käyttää niitä.

VAMMAISTEN IHMISTEN OSALLISUUS VARMISTETTAVA

Osallisuus on toimijuutta omassa elämässä ja sosiaalisesti merkityksellisissä vuorovaikutussuhteissa. Se on oikeutta ilmaista itseään ja tulla kuulluksi. Osallisuus merkitsee mukanaoloa, vaikutusmahdollisuuksia sekä huolenpitoa ja osalliseksi pääsemistä omasta hyvinvoinnista.

Lain mukaan hyvinvointialueen asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on oltava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa alueen toimintaan. Vammaisen henkilön osallistumista ja osallisuutta on tuettava siten kuin hänen toimintakykynsä, ikänsä ja elämäntilanteensa edellyttävät. Kaikessa alueen päätöksenteossa on varmistettava, että vammaisilla ihmisillä on yhdenvertainen mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Tämä koskee kaikenikäisiä vammaisia ihmisiä.

Vammaisten ihmisten kokemustietoa ja -osaamista tulee hyödyntää. Heitä tulee kutsua mukaan kokemusasiantuntijoina, kun hyvinvointialueen palveluita kehitetään. Tarvitaan myös palvelukohtaisia asiakasraateja, joissa palveluiden käyttäjät ovat mukana palveluiden suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa.

Hyvinvointialueen lakisääteiselle vaikuttamistoimielimelle, vammaisneuvostolle, on turvattava hyvät toimintaedellytykset, riittävät resurssit sekä vahva ja aito vaikuttamisen rooli. Sillä on oltava sekä puhe- että läsnäolo-oikeus hyvinvointialueen kaikissa lautakunnissa ja mahdollisuus tehdä esityksiä aluevaltuustolle. Vammaisneuvostolle annettu pelkkä mahdollisuus lausua kirjallisesti ei takaa vammaisten ihmisten täysimääräistä osallisuutta.

JÄRJESTÖJEN JA YHDISTYSTEN TOIMINTAEDELLYTYKSET VARMISTETTAVA

Hyvinvointialueiden tulee osaltaan huolehtia järjestöjen ja yhdistysten toimintaedellytysten, kuten tilojen ja taloudellisten edellytysten, turvaamisesta. Näin kansalaisjärjestökentän voimavarat niin palvelutuotannossa kuin asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä edistävän sekä osallisuutta vahvistavan toiminnan järjestäjänä ovat hyödynnettävissä jatkossakin. Alueilla on tärkeää tunnistaa järjestötyön moninaisuus ennaltaehkäisevistä korjaaviin palveluihin sekä vapaaehtoistoiminnasta palvelutuotantoon. Lisäksi hyvinvointialueille tarvitaan selkeät rakenteet ja yhdessä sovitut toimintatavat järjestöyhteistyön suunnitelmalliseen toteuttamiseen. Maakunnalliset tai alueelliset järjestötoimijat tulee yhdessä järjestöjen kanssa sopia ottaa osaksi hyvinvointialueen organisaatorakennetta.

Yhdistyksillä on tärkeä rooli jäsentensä edustajina ja asiakasnäkökulman esiintuojina. Hyvinvointialueella on oleellista tunnistaa myös järjestöissä oleva vahva ammatillinen osaaminen oman kohderyhmänsä kysymyksissä. Alueen asukkaiden hyväksi tarvitaan hyvinvointialueiden ja järjestöjen vahvaa kumppanuutta.